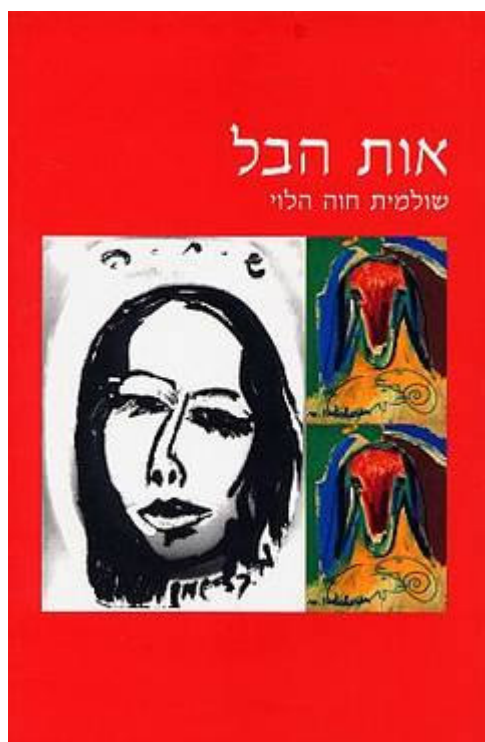

טלי וישנה

כך כותבים שירה

אות הבל, שולמית חוה הלוי, הוצאת כרמל, 2003, 80 עמודים

מזמן לא נהניתי כל כך מספר שירה כפי שנהניתי מ"אות הבל" של שולמית חוה הלוי. 80 עמודים. 51 שירים. וכל העושר שבעולם – עושר נושאי, עושר שפתי, ידע במקורות, רגישות ורגש. כל מה שאני מצפה משירה.

המשוררת, שולמית חוה הלוי, היא נצר למגורשי ספרד ועוסקת בחקר צאצאי האנוסים בפזרותיהם. זה לה ספר השירה השני. הראשון "הטירה הפנימית, מסע לירי אל ההווה ואל הווית האנוסים" ראה אור ב- 1998 בהוצאת עקד. שירי האוסף הנוכחי הופיעו בכתבי עת שונים, בעברית ובאנגלית, ביניהם מאזנים, מהות, נתיב, עיתון 77, פסיפס ושב.

הקובץ עוסק בנושאים מגוונים, חלקם אישיים מאוד: זיכרונות ילדות, נופים ומקומות, מערכות יחסים, ואחרים מהווי החיים הישראלי, ומההיסטוריה היהודית - תחום עיסוקה של המשוררת.

השיר "מרשם" (עמ' 10-11) הוא לכאורה הוראות להכנת קינוח: "רוחצים תותים בעדינות בלי לפצוע במרקם בלי לחשוב עליו (חול על דם)."

אך בין השורות מסתתר תיאור טעון של מערכת יחסים אסורה: "יד שמאל עוקדת / את הפרי על קרש החיתוך" (ההדגשה שלי, ט.ו.).

מערכת יחסים חד צדדית של אהבה נכזבת מתוארת ב"אחריד" (עמ' 28):
 "אהבה שלי פרומה / למה לא קושר אותך אלי / פרועה וחד סטרית / היסטרית וסתורה".
 ובמקום אחר ("חושך ממקום אחר", עמ' 34-35), הדוברת מספרת: "אני הלכתי אליו נאחות בסבך / אני הלכתי אליו".
 ב"להיות" ממעיטה עצמה הדוברת: "קל למחוק אותי / כמו סיפור כתוב / בעיפרון / לא אתעקש להיות". מעניינת הבחירה בשימוש בפרפרזה משיר השואה של פגיס (כתוב בעיפרון בקרון החתום).

מערכת יחסים טעונה לא פחות בין הדוברת לאימה. בשיר "מעורב" (עמ' 26-27) פונה הדוברת לאמה, מזמינה אותה מירושלים לתל-אביב: "יאללה בואי כבר, את מכבידה". לא רק פער הדורות, אלא גם הפער בין ירושלים לבין תל-אביב, מתואר בשיר זה ובשירים נוספים, כמו "רימון" (עמ' 29), שבו רימון מלא עסיס מתגלגל לתל-אביב ושם "נדפק נסדק / מזיל חשרת דמים / מושלך / אל הגלים".

כמה שירים, לקראת סוף הקובץ, עוסקים בנשיות הדוברת. למשל, "אחרי עדנה" (עמ' 69), הנפתח במילים: "נשים שמנות לומר שהן / רעבות ללחם פוטיפר..."
 ב"אחרי עדנה ב'" (עמ' 70-71) – שאירוי גורעים לטעמי מיופיו – מופיע הטקסט הקשה: "אנשים רוכנים על / ירכיך הפעורות / מחדירים מכשירי / עינויים / אל תוכך ההפוך / כחפץ".

תיאורי נוף מרחיבי נפש חוזרים בלא מעט שירים.

אם להדגים ממקום אחד בלבד (והבחירה קשה) – "קו 9" (עמ' 17):

...
 האורנים לצד כביש רופין
 עוטים אבק כבשלהי קיץ.
 ענפים סמוכים לכביש
 עוטים בגוני שיבה וכעין זית
 את מסגרת חלון האוטובוס הצופה
 לחורש בין רחביה
 והמוזיאון.
 ...

השירים הישראליים יותר – אלה המתמקדים בסכסוך הערבי-ישראלי, הם הפשטניים בקובץ.
 בשיר "טיסה מס 800" (עמ' 14-15) מתוארת פגישה של הדוברת עם ערבייה ישראלית, שתיהן בדרכן לארץ. "משך יום וחצי חלקנו / שוני ודמיון ורעות / בתורים / במעי ציפור-בבל / שבויות במלון / בפרז". – אלא שהסיטואציה הזו, פגישה של יהודיה עם ערבייה ישראלית במקום חסר גבול, כבר נלעסה בלא מעט יצירות ספרותיות וקשה לחדש.

המשוררת עורכת גם חשבון עם האל. השיר "ברית של מבתרים" (עמ' 20-21) מסתיים במילים: "בבא קמא בבא בתרא / באב-אל-מוגיהדין / תורה-שבעל-פה-מסית / עין רעה וכלי משחית / ארבעה רבעים / ברית של מבתרים."
 גם בשירים העוסקים בפגועים (משירי סברו, עמ' 22-23, "שלא פתאום בוס", עמ' 24-25) יש התחשבות עם האל ("באותה שעה, בפינת החדר / וגבו אל המצלמות ישב / א.ל. צבאות והסתיר את / פניו בבושה וניסה לעשות /

קולות של ילדה...").

ב"קדושה" עמ' 58 ההתרסה מגיעה לשיא: "... עשן ופיח כבשן / המיחדים שמו / עולה בארץ אפיו // המקום ינחם / את עצמו"

מעניין השיר "בריאה (לאישה)" (עמ' 44), שבו בוראת המשוררת את האישה דווקא, ולא את האיש, בדמות האל: "אכן לאל נדמית / בוראת / אם הטוב והרע / הממית והמת / ושת".

בשיר "קידוש השם של ברטה" (עמ' 54-55) יש טשטוש תפקידים בין האדם לאל: "ברטה נשאה עינים אפריות.

השמים נפתחו וברק שלד

האלוהים נגלה אליה, ואבותיה

שרופים עומדים ממעל לו."

ובהמשך: "... אמרה, / אהיה אשר אהיה ..."

הלשון העברית נפלאה לאורך כל הקובץ.

השיר הראשון בקובץ, "סוד העיבור" נפתח במילה כורעת – המתקשרת לכותרת (כורעת ללדת), אך מקבל כאן גם משמעות נוספת (כריעת ברך) – "כורעת לצדי תלוליות". ויש בוהרבה מטבעות לשון יפיפיים. למשל בשיר "קטיפה של טבת" (עמ' 8) מתארת המשוררת את השמיים האפורים כ"אפור הססני", ובהמשך "אור תשוש" ו"חיוורון זוהר".

הרגש לשפה מתבטא גם במשחקי מצלול:

"צצות מאדמה תפוחה

בצננת כלנית קטופה

לטופת דם קטיפה"

(קטיפה של טבת, עמ' 9).

ובהמשך:

"שמי קטיפת טבת

נשקפים

אוספים אליהם

נוצות הגוזל המת."

ובשיר "ירושלים" (עמ' 18-19):

"מדרכה מכביש / מרחוב ממדרחוב / מדרך חוב"

"מגלות לגלות / התגלי בי / התגלי עמי"

"קרעיד, קרענו / קרעינו מוטלים על / קרעיד"

בשירים אזכורים רבים למקורות, שמוסיפים להם עומק נוסף.

בשיר הפותח את הקובץ, "סוד העיבור" (עמ' 7), מסתתר למשל סיפורם של יהודה ותמר ("מה ירקח בבטני / קחני האוהלה / וקסמים במטך").

"קדחת" (עמ' 16) מסתיים ברמיזה למעמד הר סיני: "ועד היום אתה רואה / את הקולות." בשיר "טביעה" (עמ' 30) המתאר את "מחזור / המיתות שלי" משתמשת במשוררת בתפילת החזן לפני מוסף הימים הנוראים – "ושוב הנני / כלי מת לפניך / מרוקן מחיים / מלא בושח".

ובשיר "מוקדם ומאוחר" (עמ' 38-39) יש פרפרזה על "אין מוקדם ומאוחר בתורה: "אין מוקדם ומאוחר / בזיכרון או שכחה / עבר חלום היה / הווה...."

במוקד כמה שירים נמצאת הדמות המקראית, למשל בשיר המעניין על "רחל" (עמ' 47): "... כשפתח רחמך אמרת לאל לא די / בתינוקך לא היבטת משתאה: ראו היפה בבנים / לא די בכך אמרת לו וחרצת שמו – יוסף / חרצת את מותך / את יתמותו. ... " או בשיר על יוכבד "ואלה שמות": "לא קראת לו בשם / קולעת קני גומא / אט אט / מאור-פניו משלח קרניים / לתוך המחנק בגרונך. ..."

מבנה השירים המקראיים דומה למדי: הצגת הסיפור המקראי מנקודת מבט ייחודית, עם לקח לדמות העומדת במוקד, המתייחס לפסיכולוגיה ולידע של בדיעבד. אותו לקח אמורים גם הקוראים לקחת אתם לסיטואציות רלוונטיות בחייהם הם.

בחרתי לסיים בקטע הסיום של השיר "קעקועים" (עמ' 56-57). בשיר זה אובדן ראייה מקביל לאובדן היסטוריה אישית ולאומית. ואולי זה מוקד הקובץ – שמירת הזהות האישית, ההסטורית והלאומית.

"בלילה אותו המלאך הסותר סידר לי
קול בחלום שאמר "את טבולא רזא"
רזי רזון אני ממלמלת במרי מרירי
ועיני השמאלית תרה אחר אות
מספר איוב להתמקד בה."

"אות הבל" הוא ספר שירה נהדר, שלא פוחד להתמודד עם נושאים טעונים או לא פופולריים, וכל זה בכישרון רב.

XXX

לרכישת הספר

